

УДК 342.5

В. О. АНТОНОВ

**ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
НА ТЛІ ПОСИЛЕННЯ ЗАГРОЗ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ**

Аналізуються проблеми формування та реалізації стратегії національної безпеки на тлі посилення загроз на регіональному рівні. Зазначається, що подальший розвиток і захист найвагоміших здобутків України потребує чіткої визначеності держави у стратегічних пріоритетах, які мають відповідати викликам і загрозам XXI століття, її взаємодії з сучасними системами регіональної безпеки.

***Ключові слова:** формування, реалізація, стратегія, національна безпека, загрози, регіональний рівень.*

Антонов В.А. Проблема формирования и реализации стратегии национальной безопасности Украины на фоне усиления угроз на региональном уровне

Анализируется проблема формирования и реализации стратегии национальной безопасности на фоне усиления угроз на региональном уровне. Указывается, что дальнейшее развитие и защита наиболее существенных достижений Украины требует четкой определенности государством в стратегических приоритетах, которые должны соответствовать вызовам и угрозам XXI столетия, их взаимодействия с современными системами региональной безопасности.

***Ключевые слова:** формирование, реализация, стратегия, национальная безопасность, угрозы, региональный уровень.*

Antonov Vladimir. Problems of formation and realization the strategy of Ukraine's national security against threats escalation at the regional level

The author analyzes the problem of formulation and implementation of national security strategy against the backdrop of threats escalation at the regional level. It is noted that further development and protection of the most important achievements of Ukraine requires from the state clearly determine strategic priorities, which shall comply with the challenges and threats of the XXI century and its interaction with the modern system of regional security.

***Key words:** formation, implementation, strategy, national security threats, regional level.*

Проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року створило умови для радикальних демократичних перетворень у нашому суспільстві

© АНТОНОВ Володимир Олександрович – кандидат філософських наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

та державі. Слід зазначити, що важливим етапом в українському державотворенні й законотворчості, у розвитку українського суспільства і держави стало прийняття 28 червня 1996 року нової Конституції України. Саме ця Конституція проголосила Україну суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, визначила людину найвищою соціальною цінністю і утвердила реальне народовладдя. Також вона підсумувала попередній розвиток нашого суспільства й держави, створила об'єктивно необхідні правові засади їх функціонування і подальшого розвитку, зумовила незворотність цих процесів і нове ставлення до України з боку інших держав та міжнародних органів і організацій.

Нова Конституція поряд із цим створила якісно нову систему права України, всіх її галузей і насамперед такої провідної галузі, як конституційне право України. Прийняті на основі Конституції в розвиток її положень нові законодавчі акти сприяли становленню більшості основних інститутів конституційного права, насамперед – державного і суспільного ладу, прав і свобод людини і громадянина, форм безпосередньої демократії і організації державної влади й місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що поряд із становленням зазначених інститутів надзвичайно важливого значення набуває проблема формування та реалізації їхнього безпекового середовища. Для України проблема захисту життєво важливих національних інтересів виступає гарантом державотворення та необхідною умовою збереження та примноження матеріальних та духовних цінностей української держави. Саме тому, забезпечення національної безпеки й оборони України Конституція відносить до найважливіших завдань держави (ст. 17). У цій статті зазначається, що «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу!».

Історичний досвід і особливо, наш власний, практика сьогодення переконливо свідчать про те, що неодмінним атрибутом існування та самозбереження будь-якої держави є наявність ефективної системи національної безпеки. І більше того, цілком очевидним та незаперечним є той факт, що існування самозбереження, сталий економічний розвиток будь-якої країни як суверенної держави залежить від здійснення цілеспрямованої внутрішньої та зовнішньої політики щодо захисту національних інтересів. Україна не є винятком, а є яскравим прикладом того, коли через нездатність держави забезпечити свою безпеку вона постійно протягом багатьох століть втрачала свій суверенітет і свою незалежність.

Саме тому розв'язання теоретико-правових проблем, пов'язаних із національною безпекою має посідати сьогодні чи не одне із центральних місць у розбудові незалежної української держави. Оскільки саме національна безпека як об'ємне вимірне поняття, акумулює у своєму змісті усю складність процесу становлення демократичних радикальних перетворень у нашому суспільстві та державі.

Проблема забезпечення національної безпеки української держави постає з одного боку у якості найважливішої умови здійснення цих демократичних перетворень, а з іншого боку, забезпечує реалізацію стратегічної мети побудови суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

Розглядаючи національну безпеку у якості найважливішої умови здійснення демократичних перетворень слід зазначити, що такі радикальні зміни та перетворення вимагають мобілізації значних зусиль держави та суспільства. Виклики безпеки зумовлюють їх відволікання та переорієнтацію на відвернення загроз, що виходять як із внутрішнього середовища, так і зовнішньополітичного оточення держави. Більше того, нейтралізація та відвернення загроз може спричинити не тільки суттєве уповільнення темпів розвитку українського суспільства, але зробити неможливим подальше демократичне оновлення української держави. У цьому аспекті привертають до себе значну увагу загрози національній безпеці України, що виникли після революційних подій кінця 2013 р. – початку 2014 р. Де насамперед йдеться мова про значне падіння обсягів виробництва, продовження енергетичної кризи, глибокомасштабну та системну корупцію, невизначеність та безсистемність у здійсненні економічних реформ, прояв сепаратизму, федералізму, наявність антиукраїнських сил та політичних партій, котрі діючи всупереч Конституції України (1996 р.) роблять спробу дестабілізувати соціально-економічну та політичну ситуацію в країні, викликати соціальну напруженість та невдоволеність значних верств українського суспільства.

Проте, слід зробити основний наголос на небезпеці російської військової ескалації на східних кордонах Української держави, яка суттєво зросла після російсько-українського конфлікту та анексії території Криму. Однак чи не найбільш небезпечною загрозою для подальшого існування української держави є прояв сепаратизму, федералізму, наявність антиукраїнських сил та політичних партій, котрі діючи всупереч Конституції України намагаються знищити національну єдність та соборність Української держави, її територіальну цілісність.

Забезпечення національної безпеки у певній мірі виступає і метою здійснення демократичних соціально-економічних та політичних перетворень, зміст якої повинен бути покликаний гарантувати сприятливі умови для життя і продуктивної діяльності громадян, державних інститутів, захищати життєво важливі інтереси людини, суспільства й держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Враховуючи актуальність та виняткове значення проблем національної безпеки, Українська держава повинна постійно приділяти увагу виробленню об'єктивної виваженої стратегії національної безпеки, напрацюванню ефективних механізмів її реалізації. Це у свою чергу вимагає всебічного поглибленого наукового дослідження категоріально-понятійного апарату дефініцій національної безпеки, і зокрема, визначення її сутності та змісту

без яких стає неможливим вивчення такого соціального явища, яким постає перед нами «національна безпека».

Для України проблема захисту життєво важливих національних інтересів залишається надзвичайно складною та актуальною. Слід зазначити, що за 23 роки українській владі не вдалося досягнути суттєвих успіхів у формуванні та реалізації ефективної політики національної безпеки. Кризові явища, що притаманні майже всім сферам суспільного життя країни та зовнішніх відносин предметно демонструють відсутність чіткої, довгострокової стратегії подальшого розвитку і захисту найважливіших здобутків України.

Так, попри очевидну важливість питання забезпечення обороноздатності держави сьогоденний стан Збройних Сил України на тлі сучасного російсько-українського воєнного конфлікту є вельми критичним. Фактичний провал головних програм реформування та переозброєння української армії, систематичне недофінансування потреб на утримання та підготовку Збройних Сил ставить під загрозу можливість виконання ними основних завдань щодо захисту територіальної цілісності та недоторканості української держави.

Нині процеси розвитку Української держави і формування громадянського суспільства відбуваються за умов триваючих глобальних трансформацій у світі, активного «переформатування» відносин провідних світових гравців, формування нової архітектури глобальної та регіональної безпеки, інтенсивних пошуків світовим співтовариством шляхів виходу із фінансово-економічної кризи і становлення нового світового економічного порядку. Саме у такі періоди світової історії закладаються на довгострокову перспективу підвалини нового світового порядку, ролі й місця країни у міжнародних розкладах.

Дальший розвиток і захист найвагоміших здобутків України потребує чіткої визначеності держави у стратегічних пріоритетах, які мають відповідати викликам і загрозам ХХІ століття, її взаємодії з сучасними системами міжнародної і регіональної безпеки.

Саме від вибору та успішності реалізації зовнішньополітичного курсу Україною залежить стан не лише її національної безпеки, але у великій мірі впливає і на стан безпеки і стабільності в Європейському регіоні. Подальша фактична невизначеність України у системі світової і регіональної безпеки загрожує перетворенням нашої держави на буферну зону між потужними міжнародними гравцями, які намагатимуться використовувати її територію для зменшення власних ризиків та загроз.

З огляду на цей важливий аспект у Стратегії національної безпеки України (2007 р.) зазначається, що подальший розвиток і захист найважливіших здобутків України потребує чіткої визначеності держави у стратегічних пріоритетах та цілях, які мають відповідати викликам і загрозам ХХІ століття, її взаємодії з сучасними системами міжнародної і регіональної безпеки².

Важливо зазначити, що у новій редакції Стратегії національної безпеки України (2012 р.) стратегічний шлях забезпечення національної безпеки, а саме – місця України в системі регіональної і глобальної безпеки визначається як дотримання Україною політики позаблоковості з урахуванням геополітичних реалій та завдань щодо протидії сучасним викликам і загрозам³.

І попри законодавчо визначений курс на європейську інтеграцію та позаблоковий статус України в країні продовжуються гострі дискусії і висуваються законодавчі ініціативи, спрямовані на його перегляд. Особливо ця проблема гостро постає після революційних подій 2014 року та російської анексії української території Криму.

З огляду на існуючі точки зору щодо подальшого стратегічного курсу української держави та можливих шляхів забезпечення її національної безпеки, то їх слід розподілити по наступним напрямкам: а) збереження позаблокового та/або набуття нейтрального статусу; б) поглиблення рівня партнерства з НАТО та ЄС у сфері безпеки і оборони без вступу до Альянсу; в) вступ до Альянсу держав-учасниць НАТО.

Виходячи із певних положень теорії міжнародних відносин, слід зазначити, що більшість держав у пошуку шляхів забезпечення своєї безпеки намагаються дотримуватися теорії політичного реалізму. Зазначена теорія стверджує, що існують лише два перевірені часом та світовою практикою шляхи забезпечення воєнної безпеки: а) створення власних потужних оборонних можливостей; б) об'єднання у воєнні союзи (блоки). Поряд із цим слід підкреслити, що держави і блоки прагнуть досягнути балансу сил за допомогою створення міжнародних інституцій, домовленостей, договорів з контролю над озброєнням та роззброєнням. Аналізуючи зазначені шляхи забезпечення воєнної безпеки необхідно відзначити, що зміцнення власних оборонних можливостей виступає необхідною умовою забезпечення національної безпеки, оскільки надає можливість державі проводити політику стримування (coercive diplomacy) з метою реалізації та захисту її власних національних інтересів, а також попередження та відвернення агресії з боку вірогідного противника. Такий підхід, як свідчать сучасні дослідження не є універсальним і не може надати надійних та довгострокових гарантій забезпечення миру та безпеки. При цьому слід зазначити, що визначальним чинником у виборі цього шляху виступають економічної можливості держави, політична система та здатність суспільства нести величезні оборонні витрати.

Інший шлях, що передбачає об'єднання у воєнні союзи (блоки) є власне кажучи, продовженням першого підходу, а саме – зміцненням власних воєнних можливостей окремих держав шляхом об'єднання їх можливостей з метою протидії спільним зовнішнім загрозам. Поряд із цим, участь у воєнному союзі покладає на кожну із країн-учасниць певні обмеження та зобов'язання. Так, зокрема, членство у воєнному союзі: надає можливість агресивним державам об'єднувати військові можливості для ведення війни; провокує створення альянсів противниками; підштовхує нейтральні сторо-

ни приєднатися до ворожого блоку; обмежує свободу вибору суверенної держави та її здатність швидко пристосуватися до зміни обставин; створює проблеми з дружніми державами, які не можуть бути членами альянсу.

Слід зазначити, що попри всі існуючі застереження переважні більшість держав продовжують об'єднуватися у воєнні союзи, вважаючи їх переваги більш значимими, аніж можливі ризики. Більше того, на їх погляд, зміцнення оборонних можливостей кожної з держав-учасниць такого альянсу сприятиме також активному розвитку партнерства не лише у військовій, але й у політичній, економічній, культурній та інших сферах життєдіяльності.

Таким чином, вибір будь-якої із існуючих сьогодні моделей безпеки пов'язаний з певними перевагами та ризиками і потребує в першу чергу від держави створення власної та ефективної стратегії забезпечення національної безпеки української держави.

1. Конституція України (із змінами і доп.). – К.: Атіка, 2006. – 64 с. 2. *Стратегія національної безпеки*, затверджена Указом Президента України № 105 від 12 лютого 2007 р. 3. *Стратегія національної безпеки*, затверджена Указом Президента України № 390 від 8 червня 2012 р.

УДК 342.1; 341.1/8

АБДАЛКАЗИМ МУТАНА АБАСС

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ: ОНТОЛОГІЧНІ ТА АКСІОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

Досліджуються онтологічні та аксіологічні підходи до визначення ролі та значення конституційного права в сучасних умовах функціонування правової демократичної державності. Вказується, що в умовах глобалізаційних процесів, коли феномен суверенітету починає відчувати відповідні негативні впливи від інтеграційних тенденцій навколо вирішення колективних завдань щодо виживання людської цивілізації, роль національного конституційного права об'єктивно зростає, виходячи як раз з необхідності вирішення зазначених тенденцій в основі яких лежить визнання й повага до прав людини і громадянина, а також побудова системи функцій публічної влади, що спрямовані на вирішення вказаних задач цивілізаційного порядку.

Ключові слова: державність, конституційне право, глобалізація, міжнародне право, міжнародна міждержавна інтеграція.

Абдалказим Мутана Абасс. Конституционное право в современных условиях функционирования национальной правовой демократической государственности: онтологические и аксиологические подходы

© АБДАЛКАЗИМ МУТАНА АБАСС – аспірант кафедри конституційного права та правосуддя Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова